

HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

”Det borde vara skolans hjärta”

**En kvalitativ studie av lärares syn på skolbibliotekets roll i
den pedagogiska verksamheten**

Cecilia Ahlström

Margareta Bergdahl

Camilla Jagborn

Examensarbete 10 poäng
inom Allmänna Utbildningsområdet
Lärarytbildningen
Höstterminen 2006

Handledare
Carl-Johan Svensson
Examinator
Maria Mattus

SAMMANFATTNING

Cecilia Ahlström, Margareta Bergdahl & Camilla Jagborn

Det borde vara skolan hjärta

En kvalitativ studie av lärares syn på skolbibliotekets roll i den pedagogiska verksamheten.

Antal sidor: 26

Syftet med vår studie är att undersöka lärares syn på skolbiblioteket och dess funktion samt om samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie sker. Vi vill även undersöka om man kan se något samband mellan de ämnen läraren undervisar i och hur de använder skolbiblioteket.

Våra frågeställningar är följande:

- Hur ser lärare på skolbibliotekets roll i den pedagogiska verksamheten?
- Samverkar lärare och skolbibliotekarier?
- Kan man se något samband mellan de ämnen läraren undervisar i och hur de använder skolbiblioteket?

För att få svar på våra frågor har vi utfört en enkätundersökning med öppna frågor på två skolor med lärare som undervisar i år 2–6. Vi lämnade ut 50 enkäter varav 36 besvarades, detta gav en svarsfrekvens på 72 %.

Resultatet visar att lärarna i vår studie generellt ser skolbiblioteket som en mycket viktig del i skolans verksamhet. Resultatet visar även att de som undervisar i svenska använder mycket skönlitteratur, de som undervisar i samhällsorienterade och naturorienterade ämnen använder mest facklitteratur. Skolbibliotekariens roll ses som viktig och betydelsefull, samarbetet med skolbibliotekarien påverkar synen av skolbiblioteket och är en avgörande faktor för hur det används.

Sökord: skolbibliotekets pedagogiska roll, skolbibliotekarie, lärares syn.

Postadress

Högskolan för lärande
och kommunikation (HLK)
Box 1026
551 11 JÖNKÖPING

Gatuadress

Gjuterigatan 5

Telefon

036-101000

Fax

036162585

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	2
2.1 Presentation av forskningsprojekt	2
2.2 Skolbibliotekets utveckling	3
2.2.1 Definition av begreppet skolbibliotek	3
2.2.2 Förändring ger större möjligheter	3
2.2.3 Samarbete mellan olika biblioteksformer	4
2.2.4 Nyttänkande genom utvecklingsprojekt	4
2.3 Skolbibliotekets roll i den nya kunskapssynen	5
2.4 Skolbibliotekets olika funktioner	6
2.4.1 Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarie	6
2.4.2 Rummet	7
2.4.3 Medier och IT	8
3. Syfte och frågeställningar	10
4. Metod	11
4.1 Urval	11
4.2 Genomförande	11
4.3 Databearbetning	12
4.4 Datakvalité	12
5. Resultat	13
5.1 Lärares syn på skolbiblioteket	13
5.2 Samarbete	14
5.3 Användandet av skolbiblioteket	15
5.3.1 Datoranvändning	15
5.3.2 Facklitteratur	15
5.3.3 Skönlitteratur	16
5.3.4 Tidskrifter	16
5.3.5 Talböcker	17
5.4 Samband med ämnesundervisning	18
5.5 Resultatsammanfattning	18
6. Diskussion	19
6.1 Metoddiskussion	19
6.2 Resultatdiskussion	20
6.2.1 Skolbibliotekets betydelse	20
6.2.2 Olika medier för undervisning och lärande	20

6.2.3 Skolbibliotekets rum och miljö	21
6.2.4 Skolbibliotekariens roll	22
6.2.5 Folkbiblioteket som komplement	23
6.2.6 Läsning och litteratur	23
6.2.7 Samband med ämnesundervisning	24
6.3 Förslag till vidare forskning	24
Referenser	25

1. Inledning

Under vår verksamhetsförlagda utbildning har vi noterat att skolbiblioteket inte har någon framträdande roll i den pedagogiska verksamheten. I takt med samhällets utveckling och med en förändrad syn på hur elever lär, samt ökade krav på elevers förmåga till ett forskande arbetssätt, tror vi att skolbiblioteket skulle kunna användas mer effektivt i den pedagogiska verksamheten.

Efter korta verksamhetsförlagda perioder är det svårt för oss att få en helhetsbild av vilken roll skolbiblioteket egentligen spelar i förhållande till skolans undervisning. Vår bild har blivit att skolbiblioteket ses som mindre viktigt i förhållande till skolans övriga pedagogiska verksamhet. Under dessa perioder upplevde vi att skolbiblioteket oftast användes för att enbart låna böcker, till tyst läsning, till individuell läsning eller högläsning. Eftersom vi inte vet om det verkligen är så här, skulle det vara intressant att undersöka saken vidare. Förutsättningslöst vill vi med hjälp av denna studie undersöka hur lärare, i år 2–6, på två skolor i en mindrekommun ser på skolbibliotekets roll i den pedagogiska verksamheten.

Skolbiblioteket är ett aktuellt ämne och betydelsen av skolbibliotekets positiva roll gör att vi finner det intressant att undersöka vad lärarna har för syn på skolbiblioteket då det påverkar hur det används. Genom denna studie vill vi öka vår kunskap inför vårt kommande yrke.

2. Bakgrund

2.1 Presentation av forskningsprojekt

I vår bakgrund kommer vi att hänvisa till utvecklingsprojekten *Modellskolbibliotek*, *Språkrum* och *Helvetesgapet*.

Projektet *Modellskolbibliotek* är ett utvecklingsprojekt som utförts på sju olika skolor i Örebro län under åren 1993–1995. Motivet har varit strävan efter pedagogisk utveckling. Intresset för projektet hade sin bakgrund i insikten hos lärare och skolbibliotekarier om gapet mellan skolans informationsmiljö och informationsmiljön utanför skolan. Syftet med projektet var att skapa modellskolbibliotek för att lärare och elever lättare skulle kunna arbeta undersökande och problemorienterat. Skolbiblioteken skulle anpassas för bättre undervisning och lärande (Limberg, 1997).

År 2000 fick Skolverket två regeringsuppdrag. Ett av dem var att stimulera och stödja arbetet med språkutvecklingen inom området att förbättra läs- och skrivmiljöerna i skolan. Det andra uppdraget var att förstärka och utveckla skolbibliotekets pedagogiska roll. Projektet *Språkrum* bildades för att integrera det språkutvecklande arbetet i de olika miljöerna i skolan. Skolbibliotekets mängd av medier och dess pedagogiska arbetssätt ska vara en förutsättning för att väcka elevernas nyfikenhet och lust samt tillgodose elevernas individuella sätt att lära (Myndigheten för skolutveckling, 2003a).

Projektet *Helvetesgapet* är ett utvecklings- och forskningsprojekt, som ingår i projektet *Språkrum*. Det har fokus på skolbibliotekets pedagogiska roll och kreativa språkmiljöer. Visionen med projektet var att hela skolan skulle engageras i ett gemensamt arbete för en förbättrad språkmiljö med skolbiblioteket som en utvecklad resurs. *Lärlag* bestående av skolbibliotekarier, lärare och rektorer på åtta skolor, har under två års tid fått tid avsatt för utvecklingsarbete, reflektion och gemensam kompetensutveckling. Ambitionen har varit att vidga perspektiven och därigenom skapa fler och nya möjligheter för skolbiblioteket som pedagogisk resurs (Myndigheten för skolutveckling, 2003b).

2.2 Skolbibliotekets utveckling

2.2.1 Definition av begreppet skolbibliotek

Gómez och Swenne (1996) påpekar att skolbiblioteket redan i mitten på 1900-talet omnämns mycket positivt i olika utredningar. I skolutredningar från denna tid pekar man på betydelsen av att skolbiblioteket bör bli ett centrum i skolans arbetsliv. Det ansågs vara av så stor vikt att det benämndes som ”skolans hjärta”.

En av de mest framstående forskarna inom skolbiblioteksfrågor i Sverige är Louise Limberg. Hon är universitetslektor vid Bibliotekshögskolan, en gemensam enhet vid Göteborgs universitet och Högskolan i Borås. Enligt Limberg (2003) skall skolbiblioteket inte ses som en institution eller enskild verksamhet vid sidan av skolan. Skolbibliotekets pedagogiska roll har sedan lång tid tillbaka ansetts vara en naturlig del av undervisningen och det ansågs nödvändigt med ett mer utvecklat samarbete mellan lärare och skolbibliotekarien. Begreppet skolbibliotek är något som har förändrats genom åren och det finns olika definitioner på vad skolbibliotekets roll är. Skolbibliotekets roll beskrivs enligt Limberg utifrån fem olika dimensioner: rummet, medierna, informationssystemet, bibliotekarien och pedagogiken. Detta är en definition som även Statens kulturråd (1999) använder.

Enligt bibliotekslagen (SFS 1996:1596) ska det inom grundskolan och gymnasieskolan finnas skolbibliotek för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose elevernas behov av material för utbildningen. Skolbiblioteken ska vända sig till barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier som är anpassade efter deras behov för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.

2.2.2 Förändring ger större möjligheter

Undersökningar om skolbibliotek, från 1970-talet och framåt, har fokus på skolbibliotekets resurser och tekniska rutiner. På senare år handlar undersökningarna mer om datorisering och informationssökning (Statens kulturråd, 1999).

På 1990-talet kom det mycket ny informationsteknologi, bland annat CD-ROM, till skolbiblioteken. Dessa blev snabbt en del av skolbibliotekets mediebestånd och man började använda sig av elektronisk form istället för tryckt.

Snart därefter kom Internet med sitt stora genomslag. Svensk forskning visar på en snabb ökning av användandet av datorer i skolorna, främst i informationssökning. I den takt utvecklingen gick framåt och möjligheterna till datorbaserad informationssökning och internetanvändandet utvecklades, vidgades begreppet skolbibliotek från en plats till en funktion (Limberg, 2003).

2.2.3 Samarbete mellan olika biblioteksformer

Statens kulturråd (1999) föreslår att skolbibliotekets funktion bör preciseras i skolans styrdokument. De menar att skolbiblioteksfrågor bör ses som både en skol- och biblioteksfråga, då det krävs både en pedagogisk och biblioteksinriktad kompetens. En fråga som Statens kulturråd vill utveckla och åtgärda är hur samarbete och integrering mellan folk-, skol- och länsbibliotek fungerar. De skolor som inte har ett skolbibliotek vänder sig ofta till folkbiblioteken. Folkbiblioteken har i sin tur inte alltid de resurser och den kapaciteten som krävs för att tillgodose skolans behov.

2.2.4 Nytänkande genom utvecklingsprojekt

I projektet *Helvetesgapet* skapades en ny syn på skolbibliotekets funktion som bidrog till att man såg skolbibliotekets roll på fler sätt, inte bara dess läsfrämjande funktion eller dess funktion i informationsprocessen. Under projektets gång förändrades skolbibliotekets roll på alla skolor, man förändrade eller bytte lokal, personalens tid i skolbiblioteket utökades och kontakterna med folkbiblioteket utvecklades och fördjupades. Användandet av skolbiblioteket har ökat i takt med projektets gång liksom kunskapen om skolbibliotekets roll i undervisning och lärande. Rektorn har en betydande roll i allt utvecklingsarbete och utan en medveten rektor kan inte skolbiblioteket bli ett modernt stöd för framtidens undervisning, som bygger på både traditionell förmedling och ett forskande arbetssätt. I de flesta nulägesbeskrivningar framgår att lärarna oftast såg skolbibliotekariernas roll som att hjälpa elever, och ibland även lärare, att hitta material och böcker. De skulle även inspirera till bokval och hjälpa till vid informationssökning. Skolbibliotekariens pedagogiska funktion innebar till största delen ”service”, och inte så ofta ett aktivt deltagande i den pedagogiska verksamheten. Gamla tankemönster satte oftast dessa gränser och genom att diskutera och problematisera kunde man i projektet tydliggöra skolbibliotekets pedagogiska funktion och skolbibliotekariens pedagogiska roll. Skolbiblioteket måste bygga på en tydlig pedagogisk idé för att kunna fortsätta utvecklas (Myndigheten för skolutveckling, 2003b).

Genom projektet *Modellskolbibliotek* har det visat sig att det går att skapa skolbibliotek som fungerar elevaktivt, undersökande och problemorienterat. Detta förutsatt att skolbiblioteken uppfattas som en del i skolans kärnverksamhet. Skolbiblioteken i projektet uppfyller läroplanens mål om att eleverna skall lära sig att orientera sig i en komplex värld som präglas av snabb förändring och informationsöverflöd. Arbetsätten har underlättats och eleverna tar nu större ansvar för sina studier, även om de ibland har svårt att kritiskt granska och använda informationen för att tillägna sig kunskap. Under projektets gång har flera av skolorna med hjälp av skolbibliotekarien gått från en mer traditionell undervisning, till en mer flexibel och skräddarsydd undervisning. Detta i förhållande till vad eleverna behöver i olika situationer (Limberg, 1997).

För att kunna ta till sig kunskap och lära sig något krävs det enligt Limberg (2003) intresse och engagemang. Hon menar att skolbiblioteket och läraren spelar centrala roller då det gäller att skapa en kreativ och utvecklande miljö i skolan. Limberg menar att det under 1990-talet skett en utveckling inom skolbiblioteken med en målmedvetenhet för professionell biblioteksverksamhet, bland annat har lokalerna blivit större och medieanslagen har höjts.

För att skolbiblioteket ska kunna ha en fungerande roll så krävs det att lärare och skolbibliotekarie samarbetar. Det är viktigt att skolbiblioteket används som ett funktionellt redskap i undervisning, planering, bedömning och utvärdering. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarie måste vara olika beroende på vilket stadium eleverna är på, samt vilket skolämne det handlar om.

2.3 Skolbibliotekets roll i den nya kunskapssynen

För många barn utgör skolbiblioteket det första mötet med ett bibliotek och det kan även vara det första mötet med en informell lärmiljö. Här finns texter och andra redskap för elevers lärande (Myndigheten för skolutveckling, 2003b).

Skolbibliotek är ett rum för böcker och andra medier, ett system för registrering och möjligheter att finna en bestämd bok, kunnig personal som ansvarar för och driver verksamheten och till sist ett program, där biblioteket bidrar till att höja kvaliteten på undervisning och inläring. (Limberg, 1990, s 69)

En undersökning gjordes på 27 skolor för att få svar på frågor kring skolbibliotekets roll och funktion. Bland svaren kunde två olika inställningar till skolbiblioteket urskiljas. En del såg skolbiblioteket som ett bokrum, ett mediatek där en skolbibliotekarie eller pedagog handleder elever i bibliotekssökning på olika platser i skolan.

Andra såg skolbiblioteket som ett "rum" dit man går och lånar böcker några gånger per termin. Skolbibliotekets pedagogiska uppgift framhålls, verksamheten kan inte ske isolerat från den övriga pedagogiska verksamheten. Det är en stor variation gällande bemanning och resurser i skolbibliotek på olika skolor. En brist på många skolbibliotek är talböcker och bok- och bandböcker, något som flera skolbibliotek vill satsa på och utveckla (Statens kulturråd, 1999).

I projektet *Språkrum* beskrivs skolbibliotekets pedagogiska roll utifrån fyra olika funktioner: stöd till eleverna när de arbetar med självstudier, elevens läsning för nöjes skull, elevens utveckling mot det självständiga lärandet samt stöd till lärare och undervisning.

Projektet belyser skolbibliotekets pedagogiska roll som en förutsättning för elevernas mångsidiga språk- och kunskapsutveckling (Myndigheten för skolutveckling, 2003a). I en kvalitetsgranskning om läs- och skrivmiljöer i skolan som Skolverket genomförde i slutet av 1990-talet ansåg man att ett fungerande skolbibliotek har en avgörande betydelse för elevernas språkutveckling (Limberg, 2003).

2.4 Skolbibliotekets olika funktioner

2.4.1 Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarie

Lärare har olika syn på skolbiblioteket. Det som främst påverkar vilken roll skolbiblioteket har för elevernas lärande är: vad lärarna gör, vilken syn på kunskap och lärande de har och vilka metoder de tillämpar (Limberg, 1997). Alexandersson och Limberg (2004) sammanfattar en intervju med lärare om deras olika sätt att se på skolbiblioteket, samt därav deras olika förhållningssätt. Detta bildade i sin tur ramarna för elevernas tillgång till skolbiblioteket. Lärarna fick ta ställning till vad ett skolbibliotek är, vad skolbibliotekariens arbete innebär samt egen undervisning i relation till sin lärarroll och elevernas lärande. Tre av de lärare som intervjuades ser skolbiblioteket som en samling källor och en lugn arbetsplats där skolbibliotekarien i första hand serverar både elever och lärare med lämpligt material.

De tycker att eleverna ska använda skolbiblioteket för referenser och för att fördjupa och bredda sina kunskaper. Lärarna tycker att eleverna först ska använda material som lärarna själva tagit fram och söka uppslagsverk som finns på den egna arbetsenheten. Därefter kan de fördjupa sig i skolbiblioteket med hjälp av skolbibliotekarien och även utveckla sitt kritiska tänkande. I projektet *Helvetesgapet* talade skolornas personal positivt om skolbiblioteket men sade samtidigt att det inte fanns resurser att utveckla dess verksamhet. Skolbiblioteket sågs som en del utanför skolans kärnverksamhet och uppfattades inte som ett viktigt bidrag till en kvalitetshöjande undervisning. Lärare och skolbibliotekarier hade olika syn på vad samarbete är, de tog dessutom för givet att den andra parten hade samma syn som de själva. Lärare såg i första hand skolbibliotekarien som en förmedlare av material. Lärarnas förväntningar på service infriades dessutom ofta av skolbibliotekarierna. Skolbibliotekariernas pedagogiska roll tycktes inte komma till användning utan de ansåg sig ofta lämnade åt sitt öde utan kunskap om vad elever och lärare arbetade med, trots egna initiativ för att få reda på detta. Både skolbibliotekarierna och lärarna såg ofta den andra partens tidsbrist som orsak till bristen på samtal och samarbete. De skolor i projektet som valt att koncentrera sig på samarbetet mellan skolbibliotekarie och lärare, med stöd av en engagerad rektor, var de som kommit längst i sin utveckling med att använda skolbiblioteket som en pedagogisk arena, gällande både informationssökning och språkutveckling. De utvecklande samtal som man i projektet fått särskild avsatt tid till ledde ofta till praktiska lösningar och förslag och även en större självkänsla och respekt för varandras yrkesroller. Detta utmynnade i ett samarbete som inbegriper två parter som verkligen möts för att göra lärandet i skolan lättare och mer varierat för eleverna (Myndigheten för skolutveckling, 2003b).

2.4.2 Rummet

Att skolbibliotekets rum skiljer sig från skolans klassrum främjar troligtvis elevers lärande. Här sker ingen bedömning, eleverna kan vara sig själva och känna sig fria att ställa de frågor de vill (Myndigheten för skolutveckling, 2003a). Dressman (1997) pekar på skillnaderna mellan klassrum där lärandet sker genom arbete, och skolbiblioteket där lärandet sker genom lust. Rafste (2001) talar om skolbiblioteksrummet som ett poröst rum, det växlar mellan att vara ett rum för lärande och ett rum för fritid. Enligt Alexandersson & Limberg (2004) skiljer sig skolbibliotekets rum, som ofta används som ett rum för mediasamlingar, arbete, fritid, avkoppling eller kommunikation och möten, från övriga rum i skolan med sina fria och ofta stora ytor.

Det finns vanligtvis fåtöljer eller soffor och de bord som finns att arbeta vid har ofta en annorlunda placering än bord på övriga skolan. Många gånger delar bokhyllor av rummet i mindre enheter och det skapar en känsla av att skolbiblioteket består av flera rum. Skolbibliotekets rum beskrivs som ett mer ”offentligt rum” än rummen i övriga skolan. Eleverna kan ofta känna sig mer anonyma i dessa lokaler och miljön är ofta tilltalande och uppmuntrar till möte med kompisar. Streatfield & Markless (1994) har utifrån intervjuer med lärare och skolledare skapat metaforer kring skolbiblioteket som rum. I metaforerna omnämns skolbiblioteket som en vänlig, varm och ombonad plats. Till skillnad från klassrummet, som liknas vid en fabrik, benämns skolbiblioteket som en trygg, inbjudande plats med personlighet.

2.4.3 Medier och IT

En del av den nya kunskapssynen i skolan är att eleverna ska utveckla förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska även tillägna sig kunskaper om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor (Skolverket, 2000).

Gómez och Swenne (1996) delar in medier i olika kategorier: kataloger, bibliografier, skönlitteratur, faktaböcker, uppslagsböcker, läroböcker, tidskrifter och dagstidningar samt Internet och databaser. Limberg (2003) beskriver hur flera författare betonar betydelsen av ett rikt och varierande bokbestånd för att väcka och stimulera elevernas läslust och läsutveckling. I skolbiblioteket finns det texter som inte endast är skrivna i undervisningssyfte utan för att gestalta eller berätta något autentiskt. Detta utbud av medier både tidningar, tidskrifter, fack- och skönlitterära böcker kan man använda ämnesövergripande i skolan. Individualiseringen underlättas av att det i skolbibliotek finns böcker i olika ämnen som kan passa alla.

I projektet *Helvetesgapet* valde de flesta lärlag från början att arbeta med elevers läsande. Läsning och läsförmåga är av central betydelse när det gäller att använda skolbibliotek (Myndigheten för skolutveckling, 2003b). Att datorisera skolbiblioteken sågs som en möjlighet för utveckling som i sin tur krävde kompetensutveckling för lärare och skolbibliotekarier. En stor del av skolbibliotekariens tid kom att ägnas åt att undervisa eleverna i informationssökning.

Eleverna fann ett stort intresse i datoranvändandet, framförallt Internet. En följd av datoriseringen var att eleverna ofta använde Internet för egna intressen och inte som ett verktyg för att arbeta med skoluppgifter (Limberg, 2003). Skolbiblioteket har fått en framträdande roll då skolan kräver ett förändrat arbetssätt.

Det har lagts resurser på IT och att söva och värdera information har blivit en allt viktigare del i elevernas lärande (Myndigheten för skolutveckling, 2003a).

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med vårt arbete är att undersöka lärares syn på skolbiblioteket och dess funktion, samt om samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie sker. Vidare vill vi undersöka om vi kan se något samband mellan de ämnen läraren undervisar i och hur de använder skolbiblioteket.

Våra frågeställningar är:

- Hur ser lärare på skolbibliotekets roll i den pedagogiska verksamheten?
- Samverkar lärare och skolbibliotekarier?
- Kan man se något samband mellan de ämnen läraren undervisar i och hur de använder skolbiblioteket?

4. Metod

I vår studie har vi valt att använda en kvalitativ metod i form av en enkätundersökning med öppna frågor. Bryman (2004) tar upp fördelar och nackdelar med öppna frågor i enkätundersökningar. Fördelar kan vara att öppna frågor lämnar utrymme för respondenten att med egna ord formulera svaren samt att respondenten själv kan välja att fylla i enkäten när han/hon anser att det finns tid. En av nackdelarna är att det inte finns någon närvarande som kan hjälpa respondenten om något är oklart, vi har försökt att eliminera detta genom att göra tydliga frågor. Vi valde att göra enkäter istället för intervjuer då vi ville ha samtliga lärares syn på skolbibliotekets roll. Vi ansåg att vi genom denna metod kunde nå ut till fler lärare under en begränsad tid. För att få relevanta frågor och svar utgick vi från vårt syfte och våra frågeställningar då vi utformade enkäterna. Efter att ha genomfört en pilotenkät med en lärare på en annan skola kände vi att den fungerade bra. Bryman beskriver pilotundersökningar som ett bra medel att eventuellt upptäcka problem och feltolkningar i enkäter. Vi lämnade ut enkäterna på två skolor i en mindre kommun tillsammans med ett introduktionsbrev (se bilaga 1) där vi presenterade oss och beskrev vårt syfte med enkäten, samt vikten av att vi får in deras svar. I brevet upplyste vi även om att enkäterna skulle behandlas konfidentiellt. Bryman menar att en åtgärd för att minska bortfall i enkätundersökningar är att utforma ett bra introduktionsbrev där man berättar kortfattat om undersökningen.

4.1 Urval

I vår studie har vi lämnat ut enkäter till lärare som undervisar elever i årskurs 2–6. Vi har valt att lämna enkäterna på två skolor i en mindre kommun. På dessa skolor har vi tidigare gjort vår verksamhetsförlagda utbildning, vilket vi tror kan ha en positiv inverkan på lärarnas vilja att svara på enkäterna. Lärarna på skolorna var både män och kvinnor, i åldrarna 30–62 år. De har arbetat som lärare i 1,5–42 år och alla är utbildade till grundskollärare.

4.2 Genomförande

Vi lämnade ut 50 enkäter på två skolor, i sex olika arbetslag. Lärarna fick fem dagar på sig att svara på enkäterna. Vi lade enkäterna i respektive lags arbetsrum tillsammans med ett gemensamt introduktionsbrev. På en av skolorna lade vi istället enkäterna i lärarnas individuella fack eftersom det är ett vanligt förfaringssätt vid enkätundersökningar på denna skola, där satte vi ett introduktionsbrev på anslagstavlan.

Efter utsatt tid återvände vi till skolorna för att samla in enkäterna men av olika anledningar var inte alla enkäter ifyllda. Efter påminnelser fick vi in ytterligare enkäter och har slutligen fått tillbaka 36 av 50 enkäter, varav sex stycken var ifyllda av män och 30 stycken av kvinnor. Detta ger en svarsfrekvens på 72%.

4.3 Databearbetning

Vi läste enkätsvaren ett flertal gånger, jämförde dem och diskuterade likheter och olikheter. Vi försökte också hitta samband mellan de olika svaren. För att underlätta bearbetningen av materialet, och framförallt för att kunna presentera resultatet på ett överskådligt sätt, delade vi in svaren i fyra olika kategorier: lärares syn på skolbiblioteket, samarbete, användandet av skolbiblioteket samt samband med ämnesundervisning. Kategorierna utformades utifrån vårt syfte och våra frågeställningar.

4.4 Datakvalité

För att öka reliabiliteten har vi gjort en enkät med enkla och tydliga frågor. Detta gör att vi med stor sannolikhet skulle få likvärdiga svar om undersökningen görs igen på samma skolor. Vi anser oss fått svar på det vi efterfrågat, då vi har undersökt det vi avsett att undersöka. Detta ökar vår studies validitet. Genom att använda en enkät med öppna frågor har vi gett respondenterna möjlighet att formulera sina svar med egna ord. Vi har även gett dem gott om tid att svara på enkäterna. Vi vet dock inte om respondenterna verkligen tog sig den tiden men vi tycker att vi har fått utförliga svar. De har också haft möjlighet att diskutera frågorna med varandra, vilket vi dock inte uppmanat till. Denna möjlighet kan innebära både fördelar och nackdelar. En fördel kan vara att de sinsemellan kan förtydliga frågornas innebörd medan en nackdel kan vara att de spontana svaren kan gå förlorade. Då undersökningen är baserad på ett mindre urval kan resultatet inte generaliseras, dock kan vi se vissa tendenser och utifrån detta dra slutsatser. Vi har också tolkat svaren utifrån våra erfarenheter och de kunskaper vi tillägnat oss genom litteraturstudier inom ämnet. Vi vet inte med säkerhet om vi uppfattat svaren på rätt sätt och då vi använt oss av enkäter kan vi inte heller ställa några följdfrågor.

5. Resultat

För att på ett tydligt sätt åskådliggöra resultatets koppling till våra frågeställningar har vi valt att dela in och presentera resultatet i fyra kategorier: lärares syn på skolbiblioteket, samarbete, användandet av skolbiblioteket samt samband med ämnesundervisning. När vi citerar respondenterna använder vi fingerade namn.

När vi tolkade svaren på enkäterna märkte vi tydliga skillnader i lärares sätt att beskriva skolbibliotekets plats, funktion samt samarbetet med skolbibliotekarien beroende på vilken skola de arbetade på. Den ena skolan består av tre skolbyggnader med ett gemensamt skolbibliotek. Den andra skolan består av två skolbyggnader och där finns ett gemensamt skolbibliotek men också ett mindre skolbibliotek i den skolbyggnad där de yngre eleverna går. I det mindre skolbiblioteket finns ingen skolbibliotekarie, där är istället en lärare i arbetslaget ansvarig.

Vårt huvudsyfte med studien var att ta reda på hur lärare ser på skolbiblioteket, inte att jämföra de två skolorna med varandra. Vi har därför valt att presentera resultatet från skolorna tillsammans. Vi är dock medvetna om att lärarnas syn påverkas av olika faktorer på respektive skola, och att det därför blir stora variationer i svaren.

5.1 Lärares syn på skolbiblioteket

Samtliga lärare ser skolbibliotekets roll i skolan som mycket viktig och betydelsefull, någon menar att skolbiblioteket är navet i skolan. En av respondenterna uttrycker att skolbiblioteket inte har den betydelsen som det borde ha och en annan respondent anser att skolbiblioteket fått en minskad betydelse i informationssamhället. Ytterligare en beskrivning av skolbiblioteket är: ”Det skulle kunna ta en mycket större plats än vad det gör – det borde vara skolans hjärta.” (Anna)

Det är 25 respondenter som beskriver skolbibliotekets rum som en lugn, ombonad och behaglig plats. En av dessa ser positivt på skolbibliotekets många smårum i rummet där böcker finns utplacerade i bokställ för att väcka nyfikenhet, hon ser skolbiblioteket som en trevlig plats: ”Det är för många barn en oas att dra sig tillbaka till.” (Barbro) En annan respondent beskriver skolbiblioteket som en kulturell plats som kan användas som lektionsplats, mötesplats men även till drama och som utställningslokal.

Åtta av respondenterna är inte nöjda med skolbibliotekets miljö, de beskriver den som tråkig, konstig, för ljus och rörig samt att den inte inbjuder till läsning. En respondent beskriver däremot skolbiblioteket som en rekreationsplats och en källa till glädje och inspiration, en annan beskriver det som ett stort uppslagsverk, en mysig miljö att sitta och läsa i. Samtliga skildrar skolbiblioteket som ett ställe där man kan fördjupa sina kunskaper, en respondent beskriver skolbibliotekets roll: "[...] som ett kitt mellan läroböcker och andra medier." (Barbro)

5.2 Samarbete

Flertalet av respondenterna menar att skolbibliotekariens roll är viktig och betydelsefull. Skolbibliotekarien ska vara en nyckelperson, en kunnig handledare som kan hjälpa både lärare och elever att utnyttja skolbibliotekets funktioner. Merparten av respondenterna tycker att samarbetet fungerar bra och att skolbibliotekarien är tillmötesgående och flexibel. Skolbibliotekarien informerar och tipsar om olika böcker, både skönlitteratur och facklitteratur. En respondent ser skolbibliotekarien på följande sätt: "[...] hennes närvaro och kunskap är ovärderlig när eleverna på egen hand söker fakta." (Dorrit) En av respondenterna nämner att skolbiblioteket skulle kunna utvecklas mycket mer i samråd med skolbibliotekarien.

Sjutton av 36 respondenter ser positivt på att skolbibliotekarien efter överenskommelse samlar ihop böcker till olika områden och teman, hon plockar även samman boklådor som kan tas med till klassrummet. Av dessa sjutton tycker tio stycken att det är värdefullt att skolbibliotekarien även kan komma ut i klasserna och ha boksamtal med eleverna, medan tre av dem nämner avsaknaden av denna funktion. Tre av dem påpekar även att de får vara med att diskutera inköp, de får lämna önskemål som skolbibliotekarien ofta tillgodoser. Två respondenter är däremot missnöjda och ser skolbiblioteket som en viktigare resurs än de kan utnyttja, då samarbetet med skolbibliotekarien fungerar dåligt.

En av dem påpekar att skolbibliotekarien sällan är där och inte heller tillgodoser elevernas behov medan den andra beskriver skolbibliotekariens samverkan med: "Pust och stön!" (Florence) Ett par av respondenterna samverkar inte med skolbibliotekarien då de menar att de klarar sig själva, en respondent anger tidsbrist som orsak till att samarbete inte sker.

5.3 Användandet av skolbiblioteket

Skolbiblioteket används av de flesta respondenterna, förutom de som har ett eget litet skolbibliotek i sin skolbyggnad. Dessa respondenter påpekar att de har lättlästa och åldersanpassade böcker, både facklitteratur och skönlitteratur i sitt skolbibliotek. Två av respondenterna använder sig av folkbiblioteket då de tycker att de har större utbud och att de får mer hjälp där.

5.3.1 Datoranvändning

På de två skolor där vi gjort vår undersökning finns det olika möjligheter till datoranvändning i skolbiblioteken beroende på skolans uppbyggnad. På den skola som består av tre fristående skolbyggnader finns det endast en dator i skolbiblioteket men istället flera datorer utplacerade i studiehallar i respektive skolbyggnad. På den andra skolan är skolbibliotekets lokal uppdelad i två delar, den ena inrymmer skolbiblioteket och den andra utgörs av datorhall. I denna datorhall bedrivs regelbunden dataundervisning samtidigt som skolbiblioteket är öppet.

Det är 24 respondenter som uppger att de använder datorerna för att söka i bibliotekskataloger. För informationssökning på Internet använder de datorerna i klassrummen och studiehallarna. En respondent skriver: ”Vi har bättre möjligheter utanför skolbiblioteket.” (Gunde) Nio av de 24 respondenterna upplever skolbibliotekets datorresurs som positiv och använder sig av den i undervisningen, särskilt om vägledning finns. De anser också att informationssökningen är viktig när eleverna forskar och söker fakta inom olika ämnen. En av respondenterna tycker att informationssökningen skulle kunna utvecklas mycket mer genom utökade Internetmöjligheter.

Samtliga respondenter tycker att det ska finnas tillgång till datorer i skolbiblioteken. En respondent anser dock att kombinationen skolbibliotek och datorhall inte alltid är helt lyckad på grund av olika störmoment, speciellt när dataundervisning förekommer.

5.3.2 Facklitteratur

Samtliga respondenter anser att det är viktigt med aktuell facklitteratur som kan användas i elevernas arbeten. Tio av respondenterna tycker att det finns tillräckligt med facklitteratur, att den är bra, lättillgänglig och att förnyelse av böcker ständigt sker.

En respondent beskriver facklitteraturen på följande vis: ”En värdefull källa att söka fakta ur.” (Hillevi) Tre respondenter ser facklitteraturen som ett komplement till undervisningsmaterial som finns i klassrummen och på Internet.

En respondent upplever att skolbibliotekets facklitteratur ofta är bättre än läroböckerna. Sju av respondenterna ser det som mycket viktigt med olika svårighetsgrad på facklitteraturen. De menar att det är lätt att hitta facklitteratur till de äldre eleverna men svårare att finna lättläst facklitteratur till de yngre eleverna. Sex av de respondenter som påpekat detta undervisar i år 2–3 och en respondent undervisar i 3–5. Tre av respondenterna tycker att facklitteraturen ofta är för gammal, de menar att det är viktigt med aktuell facklitteratur för att den ska fylla sin funktion.

5.3.3 Skönlitteratur

Skönlitteraturen spelar enligt samtliga respondenter en stor roll i skolbibliotekets verksamhet. En respondent beskriver skönlitteratur på följande sätt: ”Skönlitteraturen hjälper barnen att hitta sig själva i världen.” (Barbro) Respondenterna skriver att det finns ett bra utbud av skönlitterära böcker. De används till hemlån, högläsning och som bänkbok. Böckerna ger inspiration och härliga läsupplevelser. De är nöjda med att det finns böcker i olika genrer och olika svårighetsgrad. “Bra att det kommer fler och fler lättlästa böcker med bra innehåll [...]” (Julia) En av respondenterna tycker att skönlitteraturen kan fungera som en dold källa till kunskap.

5.3.4 Tidskrifter

Arton respondenter anser att det finns ett bra urval av tidskrifter men endast åtta stycken använder dem i sin undervisning. De respondenter som använder sig av tidskrifter påpekar att man med hjälp av dessa kan läsa nyheter för att ta del i vad som händer samt hitta aktuell information. En respondent tycker att det finns ett litet men bra urval av tidskrifter, ett par respondenter anser dock att de mest är riktade mot de äldre eleverna.

En respondent ser fördelar med att komma åt tidningar utan kostnad och en annan respondent menar att det kan vara ett bra komplement till böcker. En respondent tycker att lärarna bör lyfta fram tidskrifterna mer i undervisningen, denna respondent använder tidskrifter till elevernas fördjupningsarbeten samt vid forskning. En respondent anser att tidskrifter kan användas för avkoppling och för att förgylla raster: "[...] viktigt, framför allt som möjlighet till meningsfullt rastliv." (Inge) Fem av respondenterna uppger att de inte använder sig av tidskrifter, två av dessa ser dem inte heller som nödvändiga medan de andra tre anser att tidskrifterna inte är åldersmässigt anpassade till eleverna.

5.3.5 Talböcker

Fyra av 36 respondenter tycker att det är mycket viktigt att det finns tillgång till talböcker. Tretton stycken känner inte till om talböcker finns att tillgå och tre av dessa vet att det finns tillgång till talböcker i skolbiblioteket men använder sig inte av dem. En respondent säger sig inte veta hur han ska kunna använda sig av talböcker i sin undervisning. Tre respondenter nämner att det är speciellt bra för de elever som har läs- och skrivsvårigheter och en respondent påpekar att det är viktigt för alla elever oavsett deras läsförmåga, både för egen läsning och som ett komplement till högläsning. En respondent beskriver talböcker på följande sätt: "Helt suveränt! Bra för alla åldrar. De ökar läsintresset och jämnar ut orättvisor." (Julia) Två respondenter beställer talböcker via specialpedagogen och involverar inte skolbiblioteket.

5.4 Samband med ämnesundervisning

Respondenter som undervisar i svenska använder sig mycket av skönlitteratur. Skönlitteraturen används för att väcka nyfikenhet och för att stimulera elevernas läs- och skrivutveckling. De använder även litteraturen till högläsning, som bänkbok och till att läsa i grupp för varandra. En respondent beskriver användandet av böcker i undervisningen så här: ”Bra böcker på rätt nivå är guld värda för att utveckla kunskap som i sin tur ger större självförtroende och glädje.” (Julia) Skönlitteraturen används ofta för sagostunder eller bokprat, där eleverna får tips, idéer och inspiration till vidare läsning på egen hand. Skönlitteraturen används också till temaarbeten och några respondenter har läslustveckor då barnen lånar böcker för att läsa hemma och på ett intensivt sätt få möjlighet att utveckla läsandet. Ibland ger respondenterna läsläxan i form av skönlitterära böcker, för att eleverna själva ska få välja böcker efter eget intresse. Någon respondent nämner att de använder sig av facklitteratur i svenskundervisningen för att fördjupa sig om något speciellt, exempelvis en författare. Respondenter som undervisar i samhällsorienterade och naturorienterade ämnen menar att både de själva och eleverna mest använder sig av facklitteratur. Respondenterna för att de ska tillägna sig kunskap om ett visst ämne och eleverna för att de ska kunna söka kunskap, forska och fördjupa sig i olika ämnen. Ett par respondenter undervisar i estetiska ämnen och menar att de använder sig av skön- och facklitteratur som inspirationskälla.

5.5 Resultatsammanfattning

Resultatet visar att lärarna generellt ser skolbiblioteket som en mycket viktig del i skolans verksamhet. Resultatet visar även att de som undervisar i svenska använder mycket skönlitteratur och att de som undervisar i samhällsorienterade och naturorienterade ämnen mest använder facklitteratur. Vi ser även skillnader i hur samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarie fungerar.

6. Diskussion

Vårt syfte med studien var att undersöka vad lärarna har för syn på skolbiblioteket då det påverkar hur det används. Vi ville också undersöka skolbibliotekets funktioner, om det finns samband mellan de ämnen läraren undervisar i och hur de använder skolbiblioteket samt hur samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarie ser ut.

I vår undersökning framkom att Internet inte användes i skolbiblioteken. Orsaken var att det fanns bättre möjligheter till detta utanför skolbiblioteket såsom i studiehallar och klassrum. Därför har vi valt att inte ta med så mycket om det i bakgrunden.

Utifrån egna erfarenheter tyckte vi inte att skolbiblioteket användes så mycket. Vi trodde därför inte heller att lärarna såg det som en så viktig del i skolan och blev därför förvånade över att samtliga lärare ansåg att det hade en så betydande roll. Trots att de såg det som viktigt använde de ändå inte skolbiblioteket speciellt mycket. Vi upplever att när det används, är det mest på ett traditionellt sätt och inte som en självklar och naturlig del i den pedagogiska verksamheten. Vi ser att samarbetet med skolbibliotekarien påverkar synen av skolbiblioteket och är en avgörande faktor för hur det används.

6.1 Metoddiskussion

För att få en fördjupad kunskap i det ämne vi valt har vi läst litteratur. En del av litteraturen har mer utgått från elevers perspektiv och då vi undersökt lärares syn har vi inte kunnat ta med all litteratur vi läst i bakgrunden. Den litteraturen har ändå givit oss en bredare kunskap i ämnet, vilket vi tycker är positivt. Vi känner att den undersökningsmetod vi valt till stora delar har fungerat bra i förhållande till det vi velat ta reda på. När vi lämnade ut enkäterna upplevde vi de flesta lärare som positivt inställda till att fylla i dem, en del var väldigt stressade men lovade ändå att försöka ta sig tid. På den skola där vi lade enkäterna i lärarnas individuella fack med ett gemensamt introduktionsbrev på anslagstavlan var bortfallet störst. Detta tror vi beror på att vi inte fick en sådan personlig kontakt som vi fick på de andra skolorna. Ytterligare en orsak kan vara att vi utformat en enkät med öppna frågor vilket kräver en större arbetsinsats av lärarna, någon tyckte att det var svårt att formulera sig och några ansåg att de inte hann. Eftersom ett av våra syften var att undersöka om man kan se något samband mellan de ämnen lärarna undervisar i och deras syn på skolbiblioteket var vi intresserade av att alla lärare i årskurs 2–6 svarade på enkäterna.

Några av de lärare vi tillfrågade menade dock att de inte hade något att tillföra då de undervisar i praktiska ämnen, såsom slöjd, idrott och hem- och konsumentkunskap, och svarade därför inte på enkäten. Vi inser också att vi var lite för optimistiska när vi lämnade ut enkäterna, vi trodde att vi skulle få tillbaka dem inom en vecka. Vi känner oss dock nöjda med de svar vi fått in samt att vi med hjälp av dessa kunnat skapa oss en tillräcklig bild för att sammanställa vårt resultat.

6.2 Resultatdiskussion

6.2.1 Skolbibliotekets betydelse

I vår undersökning uttrycker samtliga lärare att skolbiblioteket har en viktig och betydelsefull roll i skolan. Det beskrivs bland annat som navet i skolan och som skolans hjärta. Gómez & Swenne (1996) påpekar att synen på skolbiblioteket sedan lång tid tillbaka varit mycket positiv, skolbiblioteket ansågs vara av så stor vikt att det redan i mitten på 1900-talet benämndes som skolans hjärta. Det framkommer dock i vår undersökning att det finns ett visst missnöje med hur skolbiblioteket används och utnyttjas som resurs i den pedagogiska undervisningen. Vi tycker att skolbiblioteket borde ha större betydelse än vad det har idag med tanke på informationssamhällets utveckling. Som vi tidigare nämnt är en del av den nya kunskapssynen i skolan att eleverna ska utveckla sin förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information och tillägna sig kunskaper. Detta genom att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor (Skolverket, 2000).

6.2.2 Olika medier för undervisning och lärande

I resultatet framgår att informationssökningen borde utökas mer genom att utöka möjligheter till detta i skolbiblioteket. Både tidskrifter och informationssökning anses som viktiga hjälpmedel när eleverna ska ta del av nyheter och aktuell information, även facklitteratur anpassad för olika åldrar är viktigt. I projektet *Språkrum* (Myndigheten för skolutveckling, 2003a) framhålls att skolbibliotekets mängd av medier och dess pedagogiska arbetssätt är en förutsättning för att väcka elevernas nyfikenhet och lust att lära. Vi anser att eleverna behöver både lärarnas och skolbibliotekariens vägledning och hjälp, då deras olika kompetenser kompletterar varandra och kan underlätta elevernas lärande.

Limberg (1997) talar om utvecklingsprojektet *Modellskolbibliotek*, här har projektet byggt på strävan efter pedagogisk utveckling. Lärare och skolbibliotekarier tyckte att det fanns ett stort gap mellan skolans informationsmiljö och den informationsmiljö som finns utanför skolan. De försökte motverka detta genom att utveckla skolbiblioteket till en plats som var bättre anpassad för undervisning och lärande.

6.2.3 Skolbibliotekets rum och miljö

Det framkommer tydligt i vår undersökning att skolbibliotekets plats och miljö har stor inverkan på synen och användandet av skolbiblioteket. Vi tycker att man skulle kunna ta vara på skolbibliotekets plats och miljö mer, då vi upplever att elever ofta känner sig avslappnade och tillfreds där. Skulle inte detta kunna vara mötesplats för eleverna att reflektera och kommunicera i större utsträckning än idag? Vi instämmer med Alexandersson och Limberg (2004) när de talar om att skolbiblioteksrummet skiljer sig från övriga rum i skolan, i skolbiblioteket finns ofta stora fria ytor och det är vanligt med fåtöljer och soffor. Borden brukar vara annorlunda placerade och bokhyllor delar av rummet på olika sätt. Skolbiblioteksrummet beskrivs som ett mer offentligt rum och eleverna kan känna sig mer anonyma här än i klassrummet. I vår undersökning ser de flesta skolbiblioteket som en mysig plats, här väcks elevernas nyfikenhet och lust med hjälp av inredningen. Att skolbibliotekets rum skiljer sig från skolans klassrum främjar troligtvis elevers lärande (Myndigheten för skolutveckling, 2003a). Även Dressman (1997) talar om att skillnader i miljön i klassrummet och skolbiblioteket har betydelse. Han menar att i klassrummet sker lärandet genom arbete, så även i skolbiblioteket, men här sker lärandet mer av lust än av ett måste. I vår undersökning benämns skolbiblioteksrummet som lugnt, ombonat och behagligt. Liknande metaforer använde även Streatfield & Markless (1994) för att beskriva lärares syn på skolbiblioteksrummet. I vår studie beskrivs skolbiblioteket som en rekreationsplats, en källa till glädje och inspiration. Någon ser skolbiblioteket som en kulturell plats och menar att det med fördel kan användas till lektioner, möten, utställningar och till exempel drama. Rafste (2001) menar att skolbiblioteksrummet växlar mellan att vara ett rum för lärande och ett rum för fritid.

I projektet *Helvetesgapet* skapades en ny syn på skolbiblioteket och det medförde att skolbibliotekets roll sågs på fler sätt än bara som läsfrämjande funktion eller funktion i informationsprocessen. Lokalerna förändrades på olika sätt och detta ledde till ökad användning av skolbiblioteket (Myndigheten för skolutveckling, 2003b).

Enligt Limberg (2003) krävs intresse och engagemang för att kunna ta till sig kunskap. Skolbiblioteket och läraren spelar centrala roller då det gäller att skapa kreativa och utvecklande miljöer i skolan. Limberg menar att detta har utvecklats positivt under 1990-talet. En mer målmedveten och professionell skolbiblioteksverksamhet har bland annat lett till större lokaler och höjda medieanslag på flera håll. Trots detta visar vår undersökning att en del lärare fortfarande är missnöjda med skolbiblioteksmiljön, den beskrivs bland annat som tråkig och rörig.

6.2.4 Skolbibliotekariens roll

Vår studie visar att merparten ser skolbibliotekariens roll som viktig och betydelsefull. Skolbibliotekarien ska vara en nyckelperson som är tillmötesgående och flexibel; en handledare som informerar och tipsar om olika böcker och som samarbetar med både lärare och elever samt hjälper dem att utnyttja skolbibliotekets funktioner. Limberg (2003) menar att skolbiblioteket ska vara en del av skolans verksamhet, hon ser det som nödvändigt med ett mer utvecklat samarbete mellan lärare och skolbibliotekarie för att skolbiblioteket skall fylla sin funktion som en naturlig del i undervisningen. För att skolbiblioteket ska kunna få en större betydelse i den pedagogiska verksamheten anser vi att skolbibliotekarien och läraren måste ha ett djupare samarbete. Vi önskar att man kunde diskutera varje enskild elev för att på så vis kunna anpassa undervisningen och utgå från elevens kunskapsnivå då det gäller val av exempelvis skönlitterära böcker. I vår undersökning framkommer att då samarbetet inte fungerar påverkas användandet av skolbiblioteket i negativ riktning. Statens kulturråd (1999) pekar på vikten av att skolbibliotek innefattas av personer med såväl pedagogiska som biblioteksinriktade kompetenser. I vår undersökning har det upplevts positivt att skolbibliotekarien efter överenskommelse samlar ihop böcker till olika teman samt tar med boklådor och har boksamtal med eleverna ute i klasserna.

I de flesta nulägesbeskrivningar samt i projektet *Helvetesgapet* (Myndigheten för skolutveckling, 2003b) framgår det att lärare i första hand ser skolbibliotekarien som en förmedlare av material, en serviceperson. Liknande resultat fick Alexandersson och Limberg (2004) då de intervjuade lärare om deras syn på skolbiblioteket. En annan undersökning, gjord på 27 skolor, visar på två olika inställningar. En del av lärarna såg skolbibliotekarien som en handledare medan övriga inte använde sig av skolbibliotekariens hjälp, utan såg skolbibliotekets funktion som ett ställe att låna böcker på (Statens kulturråd, 1999).

I vår undersökning framkommer även att samarbetet inte alltid fungerar tillfredställande och någon menar att samarbetet skulle kunna utvecklas mycket mer i samråd med skolbibliotekarien. I projektet *Helvetesgapet* (Myndigheten för skolutveckling, 2003b) visade det sig att de skolor som fokuserade på att utvidga samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarie, genom att utmana gamla tankemönster med hjälp av utvecklande samtal, var de som också utvecklade ett större samarbete mellan lärare och skolbibliotekarie. Detta samarbete innebär två parter, som med respekt för varandras yrkesroller, möts för att göra lärandet i skolan lättare och mer varierat för eleverna.

6.2.5 Folkbiblioteket som komplement

I resultatet framgår att där man inte är helt nöjd med skolbiblioteket använder man sig av folkbiblioteket som ett komplement för att få mer hjälp och större utbud. Statens kulturråd (1999) menar att samarbetet mellan skolbibliotek och folkbibliotek är en aktuell fråga som behöver utvecklas då de skolor som inte har skolbibliotek ofta vänder sig till folkbiblioteken.

6.2.6 Läsning och litteratur

Limberg (2003) menar, för att väcka och stimulera elevernas läslust och läsutveckling är ett rikt och varierande bokbestånd av stor betydelse. Skolbibliotekets utbud av olika sorters medier kan användas ämnesövergripande i skolan och individualiseringen kan underlättas av att det finns böcker som kan passa alla. I vår undersökning beskrivs skolbiblioteket som ett ställe där man kan fördjupa sina kunskaper. Med hjälp av facklitteratur kan både elever och lärare fördjupa sig i olika ämnen, dock upplever ett fåtal att facklitteraturen är mer anpassad för äldre än yngre elever. Samtliga respondenter tycker att skolbiblioteket har ett bra utbud av skönlitteratur. De anser att det finns böcker i olika genrer och att litteraturen ger inspiration och härliga läsoplevelser.

Någon menar att skönlitteraturen kan vara en dold källa till kunskap. Projektet *Språkrum* belyser skolbibliotekets pedagogiska roll som en förutsättning för elevernas mångsidiga språk- och kunskapsutveckling (Myndigheten för skolutvecklingen, 2003a). Limberg (2003) refererar till en kvalitetsgranskning om läs- och skrivmiljöer i skolan, där ansåg man att ett fungerande skolbibliotek har en avgörande betydelse för elevernas språkutveckling.

I vår undersökning framkom att bara ett fåtal uppmärksammar talböckers betydelse för elever med lässvårigheter samt som ett komplement även för andra elever oavsett läsförmåga. För att främja elevers språkutveckling och stimulera till läsning ska skolbiblioteken erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade efter elevers olika behov (Limberg, 2003). I bibliotekslagen (SFS 1996:1596) benämns vikten av skolbibliotek för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur.

6.2.7 Samband med ämnesundervisning

En av våra frågeställningar var att ta reda på om vi kan se något samband mellan de ämnen läraren undervisar i och hur de använder skolbiblioteket. I den litteratur vi läst har det inte tagits upp något om detta. Vår uppfattning var att det oftast är de lärare som undervisar i svenska som använder skolbiblioteket. Vi tyckte därför att det var intressant att undersöka om det stämde då vi tycker att man kan använda sig av skönlitteratur även i andra ämnen, till exempel som en inspirationskälla i historia eller samhällskunskap. Vår undersökning visar att lärarna som undervisar i svenska använder skönlitteratur för att stimulera elevernas läs- och skrivutveckling. De lärare som undervisar i samhällsorienterade och naturorienterade ämnen använder mest facklitteratur. De ser facklitteraturen som viktig när eleverna själva söker kunskap, när de forskar och när de fördjupar sig i ett visst ämne.

6.3 Förslag till vidare forskning

Utifrån den litteratur vi läst har vi förstått att rektorn har en betydande roll i skolbibliotekssammanhang, både när det gäller resurser och samarbete. Vi tycker därför det vore intressant att undersöka detta vidare. Något som vi också funderat över är att samtliga lärare i vår undersökning tycker att skolbiblioteket har en mycket viktig och betydelsefull roll i skolans verksamhet, men ändå inte använder det mer än de gör. Det skulle vara intressant att undersöka mer ingående vad detta beror på.

Referenser

Alexandersson, M., & Limberg, L. (2004). *Textflytt och söklump informationssökning via skolbiblioteket*. Stockholm: Liber.

Bibliotekslagen (SFS 1996:1596) [Elektronisk version] Hämtad 14 november 2006 från <http://www.kb.se/Notiser/Bibliotekslagen.htm>URL

Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber Ekonomi.

Dressman, M. (1997). *Literacy in the library. Negotiating the spaces between order and desire*. Westport, CT: Bergin & Garvey.

Gómez, E., & Swenne, M. (1996). *Aktivt lärande med skolbibliotek*.
Lund: BTJ Tryck AB.

Limberg, L. (1990). *Skolbibliotek för kunskap och skapande: ett idé- och servicematerial för lärare och bibliotekarier om biblioteket i undervisningen*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Limberg, L. (1997). *Skolbiblioteksmodeller. Utvärdering av ett utvecklingsprojekt i Örebro län*. Borås, Göteborg och Örebro: VALFRID.

Limberg, L. (2003). *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes.

Myndigheten för skolutveckling (2003a). *Språkrum*. [Elektronisk version].

Hämtad 5 november, 2006, från

<http://www.skolutveckling.se/utvecklingsteman/skolbibliotek/sprakrum.sh>

Myndigheten för skolutveckling. (2003b). *Tid för lärande (Rapport från Helvetesgapet, ett Skolutvecklingsprojekt i Språkrum)*. Stockholm: Fritzes.

Rafste, E. (2001). *Et sted å laere eller et sted å vaere? En case-studie av elevers bruk og opplevelse av skolebiblioteket*. Oslo: Unipub forlag. Diss. Universitetet i Oslo.

Skolverket. (2000). *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Fritzes.

Statens kulturråd. (1999). *Skolbiblioteken i Sverige Kartläggning, analys och probleminventering*. Trelleborg: Berlings Skogs.

Streatfield, D., & Markless, S. (1994). *Invisible learning? The contribution of school libraries to teaching and learning*. London: British Library.

Hej alla lärare som undervisar i årskurs 2-6!

Vi är tre studenter som läser sista terminen på Lärarhögskolan i Jönköping. Just nu håller vi på med vårt examensarbete som handlar om skolbiblioteket. I vår C-uppsats ingår det att göra en egen ”forskningsstudie” så vi vore tacksamma om ni vill hjälpa oss genom att fylla i dessa enkäter. Givetvis behandlas alla svar konfidentiellt. Vi är väl medvetna om att ni säkert har mycket att göra just nu, men vi skulle bli väldigt tacksamma om ni vill ta er tid till detta!

Med vänliga hälsningar

Cecilia Ahlström, Maggan Bergdahl och Camilla Jagborn

Enkät

Man Kvinna

Ålder: _____

Du är utbildad till: _____

Du har arbetat som pedagog i _____ år

Dina elever går i årskurs/årskurserna:

Dina undervisningsämnen är (rangordna genom att sätta det ämne du undervisar mest i bakom ettan osv.):

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

Utgå från din egen syn på skolbiblioteket när du svarar på enkäten.

1. Vad är ett skolbibliotek för dig?

2. Hur uppfattar du skolbibliotekets roll i skolans verksamhet?

3. Hur uppfattar du skolbibliotekets miljö/rum?

4. Hur ser du på bibliotekets olika funktioner? Motivera dina svar!

Informationssökning/Internet:

Facklitteratur:

Skönlitteratur:

Tidskrifter:

Talböcker:

Övrigt:

5. Vad kan biblioteket bidra med i dina olika undervisningsämnen?

6. Använder du skolbiblioteket?

Ja gå till fråga 7

Nej gå till fråga 8

7. Hur använder du skolbiblioteket?

8. Varför använder du inte skolbiblioteket?

9. Samverkar du med skolbibliotekarien?

Ja gå till fråga 10

Nej gå till fråga 11

10. Hur samverkar du och skolbibliotekarien?

11. Varför samverkar inte du och skolbibliotekarien?

12. Dina egna tankar och funderingar kring skolbiblioteks roll i den pedagogiska verksamheten:

TACK FÖR ER MEDVERKAN!

Maggan, Cecilia och Camilla